

PARCH (72) *sb m*

a jasne (w tym 2 r. błędne znakowanie).

sg *N* parch (7). ◇ *G* Parcha (1). ◇ *A* parch (3). ◇ *pl N* parchy (10). ◇ *G* parchów (4); -ów (2), - (o)w (2). ◇ *D* parchóm (3) *FalZioł* (2), *Oczko*, parchâm (1) *SienLek*; -óm (1), -(o)m (2). ◇ *A* parchy (41). ◇ *I* parchami (1). ◇ *L* parch(o)ch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przyładów) – XVIII w.

1. Zakaźna choroba skórna (u ludzi występująca zazwyczaj na owłosionej części głowy), zwana dzisiaj grzybicą woszczynową; dawniej być może każda choroba skóry charakteryzująca się występowaniem licznych strupów; strupy, krosty jako objawy tej choroby; alopecia *Mącz*, *Calep*; scabies *Mącz*, *Cn*; mentigo *Mącz*; impetigo, lepra, lichen, vitilignes *Cn* (70) : który plaśtr gdy przikłada na parfzywą głowę/ goij thy parchy złe *FalZioł* I 116a, I 2a, 5d [2 r.], 16a, 92b, 117a (20); Alopecia, Niemoc/ álbo/ chorobá głowy od ktorey włoły z głowy lázã/ Parch *Mącz* 7a; Scabiem pecori caveto, Strzeż trzody od parchów. *Mącz* 41d; niektorzy wárzą ná to białą kápuftę w głowách/ á tym fy myią: czynią też to y párcham *SienLek* 48v; Wfzelkie párchy bądź ná nogach/ álbo y gdzie indzie/ niżli ié czym námázować bédziefz/ drzewiéy rofołem álbo moczem vmyway. *SienLek* 180v; Bywaią téż koniom ftrupy co fy nie ták fzerzą iáko párchy *SienLek* 183, 48v [3 r.], 49, 49 żp, 180v [3 r.], 181 [9 r.], 182, S[ss]4.

W połączeniach szeregowych (3): *RejWiz* 118; rzecz tłufta/ á kroftóm/ świérzbóm/ párchóm/ guzóm y infzém zwiérzchownym rzeczam bárzo pozyteczná: rópa támci [w Drohobyczu] ludzie zowią *Oczko* 17v, 14v.

[W porównaniu: ktorzy [rozpustni bachanci] żywotem niepobożnym zawnie fzáleiąc/ grzełząc/ drugim zgorńzenie iáko párchami czynią. *GilPos* 317.]

W charakterystycznych połączeniach: gruntowy parch, prawy, wszel(a)ki (2), zły; parch (z)ginie (2), mnoży (rozmnaża) się (2), roście, zlezie; pożyteczny parchom, na parchy (2); dobry naprzeciw parchom, na parchy (2); maść ku parchom, plastr; lekarstwo na parchy (2), maść (2); nie dopuszczać parchow; strzec ad parchow; parch(y) (z)goić (6), leczyć (uleczać) (7), namaz(ow)ać (mazać, pomazować) (11), myć (wmywać) (3), palić, posypować, spędzać (3), zganiać (4); na parchy przykładać.

Wyrażenia: »parch na głowie, głowy« [szyk 8:1] (8:1): Storax liquida ieft dobra na przeciw parchom głowy *FalZioł* III 29b, [†]a, I 1c, 3a, 40b, 122a, 146c, II 9d; *Calep* 56a.

»parch koński« (5): Párch koński czym zgániąć *SienLek* Aaaav, 180v [3 r.], Aaaav.

»parchy osute [= obsypujące]« (1): Theż ci robaczy wchodzą w mać y w plałthry ku parchom ofutym *FalZioł* I 70a.

Szeregi: »krosty, (i) parchy« [szyk 2:1] (2): *FalZioł* I 146c, III 25b; Mentigo, [...] genus morbi, Krofty/ Párchy ná podgárłdkách y wárgách owczych. *Mącz* 217a. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.].

»liszaje i parchy« (1): Oleiek z pńzenicze Lifzaie y parchy goij *FalZioł* III 25a.

»łup, (i) parchy« (2): O Niedofátkoch płci główney/ [...] iáko temu zábieżć álbo pomoc: A nappierw o łupie: tudziefz y o párchoch. *SienLek* 48v, 48v [2 r.].

»muchą to jest parch« (2): gdy muchę tho ięft párch ná koniu obaczyfz/ thedy ony mieftcá rofpalonym żelázem z nienaglá pożyży *SienLek* 181v, Aaaav.

[»parchy i skroby«: wżelkie też párchy y fkroby polewká z tátárki goj *Cresc* 1571 180.]

»parch albo strup« (1): Alopecia – Parch, albo ftrup na głowie. *Calep* 56a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»świ(e)rbz i parchy« (2): Ziarna kminu polnego ftarte na proch á z ocztem rofpuľzczóne, fwierzb j parchi na głowie vleczá *FalZioł* I 40b, I 8c. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Przen (1) :

Zwrot: »zmiękczyć [komu] parchow« = *natrzeć boleśnie głowę, dać w łeb* [*forma pogrożki*] (1): *Diminuam tibi caput nisi hinc abis, Roftącęc łep/ zmiękcęc párchów yeľli fie nie porwieľz precz. Mqcz* 223b.

2. Zagrzybienie muru (1) :

Szereg: »trąd i parchy« (1): A thác ięft vftáwá około káżdey niemocy trądu/ y párchow [*est lex omni plagae leprae et maculae nigrae*]. [*mówi Bóg*] Ieľliżbych dopuścił ná kthory dom mieľzkánia wáľzego zárázenie trądu (*marg*) Byłá to zmazá przemierzłá/ która przyľnęłá ná ściánách w domoch. (–) Tedy [*tu następuje opis czynności, które należy wykonać*] [...]. *BibRadz Lev* 14/54.

3. n-loc (1) : woczyecha Stimka slapalicz iana Koperlaka sparcha, [...] dobrze nam [*królowi Stefanowi*] i rzeczy poľpolyty zaslufzonymy slufzne znayduyemy *ZapKościer* 1582/32v.

Synonimy: 1. *krosta, liszaj, łup, łupież, mol, strup, świerzb*; »parch koński«: *muchą, żaba*.

Cf [**PARCHOWACINA**], **PARSZYWOŚĆ**

ZCh